

Árnyékból a fényre

A gyermekek sorsrendezésének mindenki által legsikeresebbnek, legpozitívabbnak tartott módja az örökbefogadás, abban az esetben, ha egy gyermek nem nevelkedhet vér szerinti családjában. Első megközelítésben csak pozitívumokat, napfényes és szívet melengető történeteket idézhetünk fel emlékezetünkbe, hiszen egy családra váró gyermek, és egy gyermekre vágyó család egymásra találása, egymásra találása kiben ne keltene pozitív érzelmeket és ne töltené el elégedettséggel és megnyugvással, legyen az laikus, vagy szakember. S az ünnepi pillanatokban ez így is van rendjén.

Hosszú éveken, sőt évtizedeken át leledzett a magyar gyermekvédelmi szakma – és a köztudat jórészt ma is – az örökbefogadás eme ünnepi pillanatának bővületében. Szerencsére azonban a rendszerváltást követően a társadalom nyitottabbá válásával egyidőben, az emberi viszonyok egysíkú szemlélete is megbukott, és világossá vált mindannyiunk számára, hogy az emberek közötti kapcsolatok több rétegeiek.

Egyaránt vannak árnyas és napos oldalai minden szülő-gyermek viszonyoknak, amiről nyíltan kell beszélünk, minek eredőjeként a mindennapokban titkoltól, tabuktól mentes, őszinte és kiegyensúlyozott emberek lehetünk, és gyermekeink elé sem eresztünk átláthatatlan fátylat az életüket meghatározó tudások eltakarására.

Évtizedeken keresztül az örökbefogadás kérdéseinek taglalása leginkább az örökbe fogadni szándékozók szempontjaira figyelemmel történt. Kimondva vagy kimondatlanul minden arra irányult, hogy a gyermektelen házaspárok vágyai mihamarabb teljesüljenek. Csak lassan került felszínre, hogy a gyermekek érdeke is az, hogy ha már vér szerinti szüleik nem nevelhetik őket, mihamarabb, minél fiatalabb életkorban végleges családjukba kerülhessenek. Ezzel egyidőben fogalmazta meg a szakma azon elvárását, hogy a gyermeknek keresünk szülőket és nem a szülőknak gyermeket.

A gyermek szempontjainak előtérbe kerülését tükrözték azok a jogszabályi változások is, amelyek lehetővé teszik számára származásának megismerését, s ehhez kötődően kötelezővé tették az örökbe fogadni szándékozók felkészítését, amely felkészítésnek sarkalatos pontja annak tisztázása, hogy a szülő-gyerek viszonyban a titkolódzásnak, az örökbefogadás ténye eltagadásának helye nincsen, és hogy a gyermek élettörténetéhez hozzátartozik az örökbefogadás előtti élete, azaz a vér szerinti családja is.

A képzés során tudatosítani igyekszünk, hogy az örökbefogadaskor a gyermek-

nek nem kezdődik új élete, miként az örökbefogadó családnak sem.

Világossá kellett válnia mindannyiunk számára, hogy az örökbefogadott gyermekek vérszerinti szülei nem elvetemült, gonosz emberek, hanem az esetek zömében megoldhatatlan, vagy megoldhatatlannak látszó élethelyzetbe sodródott embertársaink, akik nem láttak más esélyt, minthogy gyermeküket mások neveljék. Ha nem ők döntöttek így, akkor az ügyükkel foglalkozó hatóságok ítélték őket végérvényesen alkalmatlannak gyermekük nevelésére. Ettől még azonban az ő érzelmeik a gyermekükről hozott döntés súlyától meghatározottak: egy életen át cipeleg ennek terhét. Megnyugvást mindaddig nem találnak, míg tisztességgel el nem gyászolhatják elvesztett gyermeküket. De vajon elismerjük-e ezt a jogát a vér szerinti szülőknak, adunk-e nekik megfelelő támaszt, segítséget, hogy méltósággal sirathassák el gyermeküket. Tartunk tőle, hogy sem a titkos, sem a nyílt örökbefogadásban érintett szülők nem kapnak ma még elég figyelmet, segítséget.

Szemérmesség nélkül beszélhetünk arról is, hogy az örökbe fogadni szándékozók nem ritkán válogatnak: az elfogadás, a tolerancia hiánya gyakori akadálya az örökbefogadásnak.

De vajon csak a tolerancia hiányáról van szó, ha egy örökbe fogadni szándékozó nem kellően elfogadó bármilyen mássággal szemben, vagy éppen leképezi a társadalom toleranciaszintjének, előítéletességének aktuális állapotát a sérültekkel, a romákkal, a másként élőkkel és gondolkodókkal szemben?

De akik ép, egészséges gyermeket fogadnak örökbe, talán maradéktalanul számíthatnak társadalmi megbecsülésre? Művészek, politikusok, közéleti személyiségek hallatlanul sokat emelhetnének az örökbefogadás presztízsén, ha a nyilvánosság előtt szólnának arról, hogy ők is örökbefogadók. Ha ezt nem teszik, sajnos „jó” okuk lehet rá, mert környezetük, tanácsadókik sebezhetőségükre figyelmeztetik őket.

És persze nem maradnak érintetlenek az örökbefogadók a fogyasztói szemlélettől sem: akad, aki miként az általa vásárolt tartós fogyasztási cikkel szemben is elvárja, hogy hibátlan, de legalábbis csereszavatos legyen, ezzel az attitűddel viselkedik élete más, ilyen elvek szerint nem megközelíthető területein is, s ha kell ezen érdekét bíróság előtt is érvényre kívánja juttatni. Noha a gyerekek nem árucikk.

A gyerekek családban való nevelkedése elsődlegességének elfogadása ma már a szakemberek számára nem kérdés – ha nem örökbefogadó, akkor nevelőszülői családban –, de mi történjen, ha a gyermek később örökbe adhatóvá válik. Ki fogadja örökbe? Természetesen első helyen a nevelőszülő! És ha ő bármilyen okkal nem teszi? Létezik-e olyan gyermeki érdek, ami a másnak való örökbeadást (uram bocsá – külföldre) megengedi, vagy talán el kell gondolkodnia a szakmának, jogalkotónak egy új jogintézmény megalkotásáról, amely a nevelőszülőség és az örökbefogadás közti állapotot tükrözi, jogilag stabilizálva mind a gyermek, mind a nevelőszülő helyzetét.

Az örökbe nem adható, az örökbefogadók által el nem fogadott gyerekek örökbefogadását nem mozdítaná-e elő, ha az állam pozitív diszkriminációval a nevelőszülőkhöz hasonlóan a sérült gyereket örökbefogadó családokat anyagilag támogatná? Biztosak vagyunk benne, hogy számos nevelőszülő és örökbefogadó nyújtana ilyen segítség mellett végleges otthont fogyatékkal élő, beteg gyermekeknek!

Az örökbefogadás kérdései között – immáron nemzetközi szerződés által is kényszerítve –, választ kell adni a szakmának az utánkövetés, egészen pontosan az örökbefogadás engedélyezése utáni megsegítésére a családoknak. Azt sem tartanánk bajnak, ha ez kötelező volna, tekintettel arra, hogy ma már nemcsak a szakemberek, de a szülők is tudják, hogy az örökbefogadotti/örökbefogadói családi helyzet gyökeresen más problémákat, örömeket hordoz, mint egy vér szerinti kapcsolat, amelynek megélése, feldolgozása nem lehetséges egyedül, de ez nem szegény, nem bűn, nem alkalmatlanság, hanem ezen viszonyok természetes velejárója.

Az örökbefogadásban minden érintett élettörténetének két fejezete van: egy az örökbefogadás előttről, és egy azt követően – s jó esetben nincsen harmadik, az örökbefogadás felbontását követő. Miért is nem értük meg el, hogy e fogalmi zavart kiküszöböljük a magyar jogrendből? Bármelyiknek az eltagadása, megtagadása, titkolása súlyos identitás- és személyiség-zavarokhoz vezethet.

Pontosítsunk még egyszer, ki mindenkit értünk az érintettek alatt: mi ide soroljuk a gyermeket, a vér szerinti szülőt, az örökbefogadót, az örökbe fogadott testvérét, nagyszülőjét, az örökbefogadó gyermekét, a nevelőszülőt és annak gyermekeit, rokonait. Mert bizony minimum ennyi fél közötti érzelmi-emberi kapcsolatot érint az örökbefogadás jogi aktusa, amelyeknek azonban nem az a természetük, hogy egy pecsétől megszűnnek vagy keletkeznek – tovább élnek, és ha értelmetlenül titkosítjuk, elvágjuk őket, súlyos sebeket okozva tönkre tehetik minden szereplő életét.

Az eltelt évek alatt számos tapasztalat és dokumentum gyűlt össze, amelyek immáron megértek arra, hogy a szakma nyilvánossága elé tárva rávilágítsanak az örökbefogadás valamennyi aspektusára – leolvastva e rendkívül fontos jogintézményről a rátapadt cukormázát és előítéleteket. Csokorba kötöttük az érintettek megnyilvánulásait azzal a céllal, hogy titkok és indulatok nélküli, újra őszinte párbeszédet kezdhessünk az örökbefogadásról. Tesszük ezt annak reményében, hogy a szakemberek elkerülhetetlen készletét érezzék arra, hogy a jövőben újra és újra minden egyes örökbefogadás kapcsán – és reményeink szerint e lapszám olvasása közben is – megjárják a problémák dzsungelét, hogy végül az árnyékból a fényre jussanak.

Molnár László–dr. Radoszav Miklós